

Miskolci Egyetem

Bölcsészettudományi Kar

Szociológiai Intézet

SZAKDOLGOZAT

A válás egyéni és társadalmi hatásai, következményei

Konzulens:

Dr. Szabó-Tóth Kinga
egyetemi docens

Készítette:

Csima Regina
Szociális munka (BA)

Miskolc, 2016

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
1. A válás rövid történeti áttekintése	4
2. A szétváláshoz vezető út szakaszai.....	6
3. Válás hatása a gyermekek személyiségfejlődésére.....	9
4. A válás feldolgozása.....	12
5. A gyermek elhelyezése és a kapcsolattartás	14
6. Válási számok Magyarországon.....	16
7. A válás szakaszai	20
9. Összefoglalás	26
Irodalomjegyzék	27
Summary.....	29

„A boldog családok mind hasonlóak egymáshoz, minden boldogtalan család a maga módján az.”

(Lev Tolsztoj, orosz író)

Bevezetés

Szakedolgozatomban a központi téma a válás és annak hatásai az egyénekre és a társadalom részegységeire. Ezen témák mellett megvizsgálom az egyszülős családmodelleket, és a családfelbomlás történeti áttekintését is elvégzem. Adatokkal és táblázatokkal tekintem át Magyarországon az elmúlt fél évszázad válási arányszámait.

Témaválasztásomban kiemelt szerepet játszott a saját családi helyzetem és a személyes megélt tapasztalataim sora. 10 éves koromig ideális teljes családban éltem, azonban külső megfigyelőként ekkor tapasztaltam meg, hogy a párkapcsolaton belüli konfliktusok lavina szerű változásokat indítanak el, és a megszokott struktúra felbomlásához vezet. Jelenleg is egyszülős családban élek melyet a későbbiekben bemutatok.

Dolgozatomban fontos dolognak tartottam annak a vizsgálatát, hogyan jutnak el személyek a válás gondolati megfogalmazódásától, a jogi procedúrán keresztül a lelki problémák feldolgozásáig. A családfelbomlás gyermekekre való hatásait is elemzem melyeket azért tartok rendkívül fontosnak, mivel az egész életükre személyiségformáló erővel bír emellett pedig a társadalmi tényezőket, illetve struktúrákat is befolyásolja.

Munkámhoz több forrást és elemzést felhasználtam. A válási arányszámok vizsgálatánál kiemelendőnek tartom Monostori Judit munkaanyagait és elemzéseit, amelyek kiváló kiindulópontot jelentettek a téma megismerésére. Valamint szeretném megemlíteni Herczog Mária Együtt vagy külön, maradjunk együtt vagy váljunk el? című könyvét, mely nagy segítséget nyújtott az adott fejezet elkészítésében.

Végezetül pedig szeretném kifejezni köszönetemet konzulensemnek, Dr. Szabó-Tóth Kingának, aki a szakdolgozat elkészítése folyamán segítette munkámat hasznos tanácsokkal és iránymutatásai támogatást jelentettek számomra.

1. A válás rövid történeti áttekintése

A válás, mint intézmény gondolhatnánk modern „találmány”, a XX. és a XXI. század jellemzője. Azonban történeti szempontból ez nem teljesen van így. A kereszténység elterjedése előtti időszakban, a válás szabályozása a római jogban egyértelműen liberálisnak számított. Ez azt jelentette, hogy a házasságot bármely fél, bármikor akár indoklás nélkül is megszüntethette. Ez a szabályozás 331-ig tartott, amikor is Constantinus császár az új vallás, a kereszténység Birodalomban való elterjedése miatt szigorított a válás szabályain. Ebben már nem beszélhetünk egyenlő felekről és gyors válási procedúráról, sőt könnyen előfordulhatott, hogy a házasságot felbontani szándékozó nőt száműzetéssel büntették.

A kereszténység miután az államvallás szintjére lépett sok helyen Európában, érvényesült a Jézusi tanítás: „amit tehát Isten egybekötött, azt ember ne válassa szét”. Nagy Károly volt az első uralkodó, aki törvényben tiltotta meg a házasság felbonthatóságát és nemes egyszerűséggel a válást bűnné nyilvánította. A következő évszázadokban nagyon nem változott a helyzet, kivételt csak a vagyonosabb emberek képviseltek, akiknek pénzzel sikerült egy-egy frigyet érvényteleníteni.

Elmozdulás a Római Birodalom liberálisabb felfogása felé a XIX. században történt Európában és így Magyarországon is. Az 1894. évi XXI. törvény már lehetőséget adott a feleknek arra, hogy a házasságot bizonyos esetekben felbonthassák. Ilyenek voltak például a házasságtörés, a súlyos bántalmazása az egyik félnek a másik által vagy, ahogy a törvény fogalmaz „erkölcstelen életet megátalkodottan folytat” kitétel. A bírónak azonban volt mérlegelési joga a felbontást illetően egyes esetekben, az ügy összes körülményeinek vizsgálata után. Fontosnak tartok még egy aspektust megemlíteni történelmi szempontból. Ez pedig a XX. századi háborúk és az emancipáció összefüggése. Az I. világháborúban nem harcoltak nők a fronton, hanem a hátszágban kaptak nagyon fontos feladatokat szerte Európában és az Egyesült Államokban is. Üzemek nagy részét állították át fegyver- és lőszergyártásra és itt a dolgozók jókora többséget az otthonmaradó asszonyok alkották. A háborús évek megkönnyítették a nők munkához jutását és ezáltal az önállósodásukat. (Hernádi Miklós, 1989)

Pukánszky megemlíti a hű feleség ideálképének a mítoszát, mely az 1910-es években uralkodott. Azonban ez nem volt igaz. Ugyanis a fronton harcoló férj, a félelem és

bizalmatlanság megingatta a házasságokat. Növekedett az alkalmi kapcsolatok száma és ezzel együtt vele, természetesen a válások száma is. A háborús évek alatt és után a női szerepről alkotott vélemény megváltozott, a társadalomban elfoglalt helyük jelentősége megnőtt. Megjelent a modern nő, azonban ennek számos ellenzője akadt. Leginkább azok a férfiak, akik visszatértek a frontról és a hitvesről alkotott 1914-es kép már rég a múlté volt. Ezek a nők kiléptek a szokásos, évszázadok óta őket jelképező háziasszony képből. A modern nő már önállóságot akart magának Nyugat-Európában és Amerikában.

Ezzel szemben a két háború közötti Magyarországon a hagyományos nőről alkotott kép maradt fenn. A nőnek nem volt más dolga, mint az otthonteremtés készsége. Ebben változást csak a II. világháború utáni korszak hozott, amikor a nők társadalmi és jogi helyzetében és jelentős változásokat látunk. Hazánkban azonban ez nem a korábban vázolt „modern nő” fogalmával írható le hanem a szovjet mintára alapuló „dolgozó nő” képével. Ez természetesen társadalmi szempontból óriási különbséget jelentett a két típus között. Azonban a jogi helyzet hazánkban is családjogot illetően pozitív irányba változott, gondolok itt a korábban már említett 1952. évi IV. törvényre, mely a jogegyenlőség irányába mutatott.

A XX. században tovább bővültek a méltányolt okok a válóperekben. Először 1945-ben majd ezt követően 1952-ben. Az 1952. évi IV. törvény a III. fejezetben már ekképpen fogalmazott: „a házasságot a bíróság bármelyik házastárs – illetőleg a házastársak közös – kérelmére felbontja, ha a házaseletük teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott”. A XX. századi liberalizációs folyamatok természetesen azzal jártak, hogy a válások száma megnőtt, amelyet a későbbiekben még bővebben kifejtek.

Amint korábban már áttekintettem évszázadokon keresztül felbonthatatlanok voltak a házasságok a keresztény társadalmakban. Már a 20. században lehetőség volt elválni, viszont kezdetben mélyen megvetette a társadalom. Mára a válási szabályok változásával minden 2. házasság válással végződik.

2. A szétváláshoz vezető út szakaszai

Korai szétválásról akkor beszélhetünk amikor az egyik fél a külön éleést szeretné kipróbálni. Ekkor felértékelődhet a kapcsolat, sokszor magányossá válnak, hiányzik a megszokott életritmus és a megegyezés hiányában bizonytalan helyzetű alakul. Az instabil és megváltozott helyzet a gyermekekre is nagy hatással van, olykor a másik szülővel való találkozás is gondot okoz, ha nincs megegyezés. A pénzügyekben is szükséges megállapodni ideiglenesen.

A válás középső fázisában kialakul az együttműködés, az egyik fél nagyobb terheket visel a másik viszont megkönnyebbül. Első szakasz, hogy a kialakult helyzetet megszokják a felek, majd a stressz leküzdése.

A későbbi fázis során már a család rokonai és barátai is tudomást szereznek a párkapcsolati problémákról, a válás nem csak gondolati dolog, hanem komoly beszélgetések is folynak róla a felek között. Az érzelmek nagy hatással vannak az anyagi és esetlegesen a gyerekek láthatására vonatkozó megegyezésre. A veszteség megélése, a csalódottság nagyban rombolja az önbizalmat, ezért fontos, hogy a környezetben legyenek támogatók. Sok esetben a barátoknak is választani kell kinek a pártjára álljanak.

A váláshoz való hozzáállás

Évszázadokon keresztül, mint korábban említettem felbonthatatlanok voltak a házasságok a keresztény társadalmakban. Már a 20.században lehetőség volt elválni, viszont kezdetben mélyen megvetette a társadalom. Mára a válási jogszabályok változásával minden 2. házasság válással végződik, azonban Európában a Vatikánban, Andorrán, San Marinoban tiltott a házasság felbontása jelenleg is.

Családfelbomlási okok

Az 1940-es években az iparosodás során a nőknek lehetőségük lett munkát vállalni, amely leginkább a városokban történt, ennek következménye, hogy gazdaságilag saját lábukra állhattak. A városiasodást követően, gazdálkodással és állattenyésztéssel foglalkozó családok lecsökkentek (Cseh-Szombathy 1991). Az idő múlásával az érzelem és a szerelmi kötelék játszott fontos szerepet a házasságokban. Az összetartó erő már nem gazdasági helyzeten alapult. A közösségekben megfigyelhető volt, hogy szabályok liberálisabbak az emberek elfogadóbbakká váltak.

A fogamzásszabályozás nagyban befolyásolta a nők viselkedését ugyanis szexuális viszonyt létesíthettek anélkül a veszély nélkül, hogy teherbe eshetnek. A női egyenjogúság támogatásával a férfiak helyzete is megváltozott, viszont külső támogatást ők nem kaptak, így ezt követően otthon a felek egymás között rendezték az erőviszonyokat mert társadalmi szinten nem volt erre lehetőség. Már nem a férfiak lettek a család vezetői, hanem 2 egyenrangú fél közös kormányzásáról beszélhetünk. A nők és férfiak számára az egyéni érdekek fontosabbá válnak, egyre kevesebb kötelezettséget vállaltak, növekszik a karrierista felfogás a társadalom tagjainál. A válások gyakoriságának oka, hogy alapvető emberi jog, és lehetőség a házasság felbontása. Ha a házasság megromlott a válással könnyen megoldhatták problémájukat a felek. A válást megelőzően sokan külön költöznek ez a döntés nagyobb hatással van a felek életére, mint a válás kimondása a bíróságon.

A döntésben sok befolyásoló tényező játszik szerepet. Az okok különböznek a felek között, de általában közös jellemző az egymás iránti figyelem és szeretet hiányolása, ennek következménye, és oka is lehet a hűtlenség, nézeteltérések, és akár a másik fél családjával való problémák. A nők gyakran élik meg hogy a férjük szenvedélybeteg, és a családon belüli erőszak is előfordulhat.

A házassági típusokra gyakorolt hatás

Gyermektelen családoknál krízishelyzetet okozhat, ha nem egyeznek meg a gyermekek születésének idejében vagy akár számában. Súlyosabb, ha kiderül, hogy nem lehet közös gyermek, és a helyzetet nem tudják elfogadni. A gyermektelen házaspárok között sok a fiatal, akik számára a karrierjük építése fontos szerepet játszik életükben, azonos területen dolgozók között kialakulhat rivalizálás is. A kapcsolat általában teljesen megszakad hiszen hiányzik a gyermek, mint összekötő.

Gyermekes családoknál az első gyermek születése utáni első 9 évben válnak el a legtöbben a kutatások szerint. Az összes válás 30 százalékát jelenti 20-24 éves kor közöttieknél. Ebben az időszakban nagy változáson esik át a kapcsolat, még akkor is ha vágytak a gyermek születésére. Ha a feleket különbözően nevelték gyerekként, saját családjukban meg kell állapodni az új szabályokról, hiszen a családi szokásokat mindenki akaratlanul tovább viszi. Az új konfliktushelyzeteket a gyakorlatban nehezebb megoldani, mint elméletben beszélni róla, ezért a legtöbb nézeteltérés ekkor kerül csak elő a kapcsolatban. Ahogy a kutatások igazolják a házastársak az első 5 évben a

legelégedetlenebbek egymással. Nagyon fontos, hogy a partnerek megegyezzenek hiszen az ő mintájukat viszik tovább a gyerekeik.

A középkorúak között főleg 45 év fölött hirtelen megnő a válások száma, általában ekkor a gyerekeik saját életüket kezdik élni, és akiket csak a gyerekek tartottak össze ekkor szembesülnek a problémákkal. A motiváció kevés ahhoz, hogy újra megismerjék egymást, aktívan töltsék együtt gondtalanul a szabadidőt, ezért a házasság unalmassá válhat hiába a kialakult jó anyagi háttér, közös baráti társaság. Sokan érnek karrierjük kiteljesedéséhez, vagy éppen ellenkezőleg munkanélkülivé válhatnak, de betegségek is felmerülhetnek. A férfiaknál nem ritka, hogy új életet szeretnének kezdeni egy fiatalabb nő mellett, akár új gyermek születésével gondolva akkor megfiatalodhatnak. A középkorú nők kisebb eséllyel találhatnak új párt, mint a férfiak. A válás során a barátok is eloszlanak vagy eltűnnek, ami probléma lehet, mert az idő elteltével egyre nehezebben találhatnak új barátokat.

Idősebb korban csökken a válással végződő házasságok száma. Ekkor egymásra vannak utalva, csökkennek a támogatók, mint a barátok, rokonok. Gyakori az egészségügyi állapotuk romlása. Anyagilag és lelkileg is nehezebb egyedül újra kezdeni az életet.

3. Válás hatása a gyermekek személyiségfejlődésére

A történelem során az emberek kezdetben törzsekben, majd többgenerációs csoportokban éltek, azonban manapság a nukleáris családok életében egyre kevésbé vesznek részt a rokonok, hiszen a távolság is nőtt a családok közöttük fizikailag, és érzelmileg egyaránt a minőségi idő hiányának eredményeként. (Philip Zimbardo, Nikita D.Coulombe, 2016)

A gyerekek életében a válás váratlan és szokatlan esemény. Wallerstein és Kelly (1980) kutatásaiban olvashatjuk az elvált szülők gyermekeinek egyharmada érettebbé válik, hamarabb felnőnek társaiknál, egy másik harmad elviseli, azonban ugyanúgy szenved tőle, és hosszabb távon is lehetnek gondjai. A harmadik harmad esetében pszichoszociális fejlődésben lehetnek akadályok emiatt.

A válási helyzetet kialakító konfliktusok felborítják a gyermek által megszokott biztonságot, viszont, ha a gyermekek érdekeit képviselik, és lelki világukra odafigyelnek a szülők, a későbbi szocializációban nem sérülnek, csak ideiglenes problémák merülhetnek fel. Sajnálatos módon a szülők gyakran belemerülnek saját, illetve egymással való gondjaikba, melynek következménye lehet, hogy elhanyagolják gyermekeiket, hiába próbálják tudatosan védeni őket. A válást vagy külön költözést valóságos veszteségélményként élik meg, ha a kommunikáció nem megfelelő a szülők között, és feljűk sem. Különbözöen hat a fejlődésükre attól függően milyen életkorban vannak. Előfordulhat a fejlődésbeli visszamaradottság. Lehetőség szerint őszintén érdemes a gyerekekkel beszélni, életkoruknak megfelelően megértetni velük a kialakult helyzetet, így az érzelmi biztonság kevésbé sérül.

A jövővel kapcsolatban is fontos velük beszélni, hogy ne aggódjanak ugyanis a bizonytalanság az egyik lelki sérülés okozója. Minden gyerek érzi, ha körülötte változások történnek fontos, hogy a szülő érzelmeiről, hangulatáról pontosan beszámoljon gyerekének, ha érdeklődik és a gyermek is meghallgatásra találjon, hiszen a szülő a példa a gyermek számára az érzelmek felismerésére és kifejezésére is. A döntés során általában a gyermek véleménye is döntő jogú egyes szülők számára. A családi egység felbomlására hirtelen dühösen és csalódottan reagálhatnak a kiskorúak. A gyerekek érdekeit figyelembe kell venni de nem szabad okolni őket a döntések miatt, a döntés előtt és után fontos velük beszélni, de nem szabad rájuk hárítani a felelősséget, tudni illik általában a gyerekek nem szeretnék hogy a család szétessen.

A legveszélyesebb a gyermek számára szocializációs szempontból, ha a válás a terhesség alatt történik. Az anya figyelmét elveszi a depresszió, vagy a gondjai, ezért nem alakul ki kapcsolat az anya, és a magzat között. Ezt a kötődést később nem lehet pótolni, így gyakori, hogy nehezebben szocializálódnak a későbbiekben. A kezdetekben csecsemő kortól a szülőkre vannak utalva a gyerekek, a stressz-szintet is ők szabályozzák amíg önmaguk nem képesek szabályozni. A legfontosabb az anyával való érzelmi kötődés, interakció mert nagy hatással lesz a későbbi emberi kapcsolatokra. A mai modern világban az anyák nagy elvárásoknak vannak kitéve így nő a stressz, és a gyermeküket is kevésbé tudják kiegyensúlyozottan nevelni. (Philip Zimbardo-Nikita D.Coulembe,2015)

Az erős ragaszkodás, túlzott féltés anya és gyermeke között következménye annak, ha a gyerek születés után válnak a felek, ekkor az édesanya magányos, elkeseredett lehet így csak gyermekében látja a vigaszt.

Az óvodás kisgyerekek gyakran magukat hibáztatják pl.: mert nem fogadtak szót, ezen kívül nem szívesen játszanak és ismerkednek tásaikkal. Az anyához jobban ragaszkodnak társaiknál, félnek attól, hogy elhagyják őket. Ritkán súlyos evészavar, alvászavar és szorongás is jelentkezhet, ekkor szakember segítségét kérni tanácsos. Hat éves korig fontos szerepet játszik a nemi identitás alakulása melyet az egyik fél hiánya nagymértékben befolyásolja. A lányoknak különösen szükségük van egy férfi képre, hogy később kevesebb probléma adódjon a párkapcsolatokkal viszont kevésbé sérülhetnek a nemi identitás szempontjából, mert általában az édesanyjukkal maradnak, aki azonos nemű velük. A fiúknál ebben az esetben adódhatnak problémák főleg, ha édesapjukkal kevés a kontaktjuk, és más férfi minta nincs előttük. (Ranschburg Jenő, 1994)

A kisiskoláskorban a válás tanulási nehézségeket, zavart lelki állapotot okozhat, amelynek tünete lehet a körömrágás, dadogás, éjszaka, ha bevizel a gyermek. Ajánlott gyermekpszichológus segítségét kérni ebben az esetben. Később agresszív viselkedésük utalhat haragra önmaguk ellen, ha azt hiszik ők tehetnek a válásról.

A serdülő korban lévőek elmenekülhetnek otthonról, ha édesanyjuk összeomlik, párkapcsolatokat elutasítják vagy éppen ellenkezőleg meggondolatlanul kapcsolatokat létesítenek. Visszahúzódhatnak, mert ugyanúgy átélik a gondokat, mint a szülő, hamar felnőnek. A párkapcsolatok korai létesítése is jellemző vagy éppen ellenkezőleg, mellőzik a szexualitást. Minden adott korban különböző viselkedéssel reagálnak a történésekre, ezek a fázisok nem maradhatnak ki mert így haladnak a veszteség-feldolgozás útján.

John Gottman házasságkutató, elvált és boldogtalan kapcsolatban élő emberek vizsgálatát követően arra a következtetésre jutott, hogy az érintetteknek gyenge az immunrendszere, valamint az ellenséges szülői közegben nevelkedő gyermekek vérmintájában a stressz hormon mennyisége krónikusan magas volt.

A válást átélt gyermekek sokkal több helyzetet ismerhetnek meg, mint társaik, megtapasztalhatják, hogy mindent újra lehet kezdeni, nagyobb önbizalommal végezhetik feladataikat, megtanulhatják, hogy mindenki tévedhet és a sok konfliktus ellenére szeretteik érdekében kompromisszumot kell kötni.

Charles Murray szerint a gyerekes családok a társadalom fontos alkotó elemei, dinamizmusok meghatározza a liberális politika és a gazdaság működését. A foglalkoztatás mértékére is nagy hatással vannak emberek családi kapcsolatai, ugyanis a házasságban élő férfiak dolgoznak a legtöbbit férfi társaik közül.

4. A válás feldolgozása

A család felbomlások során a gyerekek szerepe is automatikusan megváltozik. A veszteség feldolgozásának több szakasza van, melyből első a tagadás. Hiába él a gyermek családi konfliktusokkal teli életet a család felbomlása érzékenyen érinti. Megtörténhet, hogy a szülőre való tekintettel nem mutatja ki szomorúságát, mert látja, hogy a szülő számára nehezebb az elfogadás. Az új helyzetet a külvilág előtt is titkolják főleg azok, akik szégyellik a történeteket. A kiskorúak akár fantáziálhatnak olyan családról, amiben élni szeretnének. Fontos őket szembesíteni a valósággal, és támaszt nyújtani, hogy minél hamarabb túl legyenek az érzelmi válságon. Az alkudozás szakaszában a gyermekek fejében megfordulhat, hogy ha ők máshogy viselkednek a szülők kapcsolata megjavulhat. Akár a jegyeit is leronthatja, ha a szülők ekkor félreteszik egymással való problémájukat.

Ez a viselkedés elkerülhető, ha a gyerekekkel őszintén beszélnek és megbizonyosodik arról, hogy a másik szülőt nem veszíti el teljesen a szétválás után. Nem szabad az alkudozás fázisban hagyni a gyermeket, mert ekkor felelősséget érez a történetek miatt, viszont, ha a gyermek viselkedése hatással van a döntésre tanácsos családterápiára menni. Amikor tudatosul, hogy az esemény elkerülhetetlen előfordul, hogy bűnbakot keresnek, akire haragudhatnak, és viselkedésük agresszívvá válhat. A szülők ekkor jobban aggódnak, de ez azt jelenti, hogy a gyermek túllépett a tagadás szakaszán és hamarosan képes alkalmazkodni. A szomorúság és a visszahúzódság hozzá tartozik a veszteség feldolgozásához, ekkor tudatosul az esemény. Felvidítani nem szükséges azonnal a gyerekeket meg kell engedni a befelé fordulást, viszont fontos, hogy mellette álljon a szülő, és érdeklődjön az érzéseiről. Egy kisgyermek énképét főként szülei alakítják, ők nyújtanak példát a gyermeknek. Ha az egyik fél a másikat szidja, vagy bántja akkor gyermeke megvédeheti a ragaszkodás miatt a szülőt, de magára is veheti, ezért fontos, hogy ne általánosítsanak, a gyerek számára értékes tulajdonságokat hangoztassák.

A házasság megszakadásával a közös élet csak részben válik szét, a gyerekek összekötik a szülőket. A gyerek életének fontos eseményein részt kell venni. Az élhető kapcsolat kialakítása a későbbi zökkenőmentesség miatt fontos, mert súlyos visszatérő problémát okozhatnak, ha nem dolgozzák fel sérelmeiket. Gyakran a nagyobbik gyerek átveszi a hiányzó fél szerepeit, amely megnyilvánulhat testvéreivel való viselkedésének változásában, esetleg új háztartás körüli munkákban való segítségben vagy ha az egyedül

maradt szülő támogatójává válik. A krízis időszakában az anyák ellenségesek lehetnek volt férjeikkel szemben, mellyel gyermekeiket apjuk ellen fordíthatják, de előfordulhat, hogy a gyerekek saját magukat okolják a történetek miatt, ami büntudatot okoz náluk. Ahhoz, hogy ezt elkerülhető legyen, biztosítani kell őket az irántuk érzett változatlan szeretetről. Judith Wallerstein szerint a gyermeknek hat pszichológiai fázist kell sikeresen véghez vinni a válás során, hogy lélektani fejlődésében ne maradjon károsodás. Első, hogy elfogadják a család felbomlásának tényét. Második, hogy folytatni tudják mindennapos feladataikat, a szülői veszekedésektől való távol maradás. Harmadik az önvádoláson és haragon való túllépés. Negyedik a válás következményének elfogadása. Ötödik a veszteségek feldolgozása. Hatodik, hogy reális képe legyen az elvesztett szülővel való együttműködésről. Ahhoz, hogy képesek legyenek megküzdeni a lépésekkel szükség van megfelelő támogató környezetre, nagy szerepet játszik a rokonság, nagyszülők jelenléte, és a gyermek baráti köre.

Vizsgálatok kimutatták, hogy eltérés tapasztalható azokban az esetekben, ahol hiányt nem a válás okozza hanem a szülő halála. Abban a családban, ahol viták vezetnek a váláshoz sokkal inkább kialakulhat veszélyeztetettség, társadalomba való beilleszkedési probléma. Ha a saját legszemélyesebb kapcsolataikból hiányzik a bizalom, szeretet és nem számíthatnak rájuk, akkor idegenekkel szemben is kialakulhat a bizalmatlanság és akár később párkapcsolat kialakításában, függetlenedésben merülhet fel nehézségük. George Vaillant 50 évig vezette a felnőttek fejlődésének vizsgálatát melyből kiderült, hogy a szeretetben felnövő férfiak kétszer többet keresnek, függetlenebbek társaiknál.

A statisztikai kutatások alapján nagy hatással van a gyerekek későbbi magánéletére, ugyanis nagyobb arányban válnak el azok, akiknek szülei is elváltak. Számtalan oka lehet ennek, ide tartozhat a konfliktus-megoldási módszer ismerése, így bátrabban teszik meg ezt a lépést, nem ismeretlen számukra az elkövetkezendő élethelyzet. De sajnos visszatérhet felnőtt korukban ugyanaz a probléma, amit már átéltek. Előfordulhat azonban, hogy motiváltabbak az elvált szülők gyermekei. A saját életükre már jobban odafigyelnek, mert másképp szeretnének élni, mint szüleik, és nem szeretnék, hogy az ő gyerekeik ugyanazt éljék át, amin ők keresztül mentek. A rossz példa miatt megtanulhatnak jobban párt választani, de ehhez elengedhetetlen a válás tisztázása önmagukban, és a házassággal kapcsolatos elvárások megfogalmazása.

5. A gyermek elhelyezése és a kapcsolattartás

A válások terjedésével a gyerekneveléssel kapcsolatos normák is egyszerre változtak. Kezdetben az apáknak ítélték a gyermekeket hiszen akkoriban az öröklési tulajdonjoghoz kötötték az elhelyezést. A XX. század közepétől felismerték, hogy az anyának van a kötődés szempontjából a legnagyobb szerepe, ezért nekik ítélték a gyerekeket. A XXI. századra az európai hagyományokat követő országokban csak akkor ítélik az apának a gyerekeket, ha az édesanya egyáltalán nem alkalmas a gyerekei nevelésére, eltartására. A törvényeket is ehhez a rendszerhez alakítják, így az apák kötelesek pénzügyileg támogatni a gyerekeiket és az anyát. Általában a szülők döntenek el melyikük nevelje a gyerekeket, ha nem sikerül eldönteni a bíróság oda ítéli őket, ahol a szellemi, erkölcsi, testi fejlődés jobban biztosított. Az anyák látják el a háztartási feladatokat, a gyerekek gondozását és ügyeit ők intézik, gyakran a pénzügyek is rájuk hárulnak.

Fontos szempont ezen kívül, hogy a gyermek maradjon a megszokott lakókörnyezetében, és a testvéreivel együtt nőhessen fel, valamint szülő a gyermek kapcsolat erősségét. Ha az egyik szülő új partnerével közös jövőt tervez, figyelembe kell venni, hogy a gyermekkel kölcsönösen elfogadták-e egymást, vagy esetlegesen rossz hatással van-e a gyermek fejlődésére.

Jogsabályi előírás, hogy a gyermeket is meg kell hallgatni, és a 14 évet betöltött gyermek elhelyezése csak a beleegyezésével történhet meg. A gyermek bírósági meghallgatására nem minden esetben kerül sor, különösen, ha a szülő meghallgatása után kiderül, hogy csak a másik felet szeretné bántani. Erre utal, ha a gyerekek gondozását teljes mértékben a házastársa hagyta, személyes információkat nem tud róluk. Az elhelyezés során felmerülő harcok nem szolgálják a gyermekek érdekeit, mégis gyakori, hogy a szülők erre hivatkoznak. A hatóság durva beavatkozása súlyos sérülést okozhat a gyerekekben. A gyermek fejlődésére az hat legkárosabban, ha az érzelmi támasz teljesen megszűnik, és az őt nevelő fél is elhanyagolja. A lehető legjobb a gyermek számára, ha stabil az a hely, ahol él és a másik szülő rendszeresen részt vesz az életében.

A kapcsolattartást láthatásként is hívják, ekkor megállapodnak a felek, hogy milyen gyakran és mennyi időre találkozik a külön élő fél a gyermekekkel. A bírói ítéletnek konkrétan kell lennie, adott eseteknek megfelelően kell meghozni a döntést. Csak akkor dönt a bíróság a láthatásról a szülők nem tudnak megegyezni, általában a feszültség miatt,

ami közöttük van. A családjogi törvény alapján a külön élő szülőnek joga és kötelessége a kapcsolattartás, gyermekkel élő szülőnek pedig kötelessége, hogy biztosítva legyenek a körülmények. A gyermektartásdíj teljesen független a láthatástól, viszont, ha a szülő nem kíváncsi gyermekére és nem látogatja, nem kényszeríthető a láthatásra. A hétféle láthatások már kisiskolás korban kényszernek tűnhetnek, ez megelőzhető, ha a mindennapokba is bekapcsolódik a szülő.

A szülők együttműködése szerves része a kapcsolattartásnak, de sajnos a korábbi sérelmeket, akár a gyerekek bírálásával is közvetíthetik a felek. A gyermek érdekében elkerülendő a vele együtt élő szülő ellen hangolás láthatások alkalmával és fordítva. Gyakori, hogy a házasságból kilépő félnek új családja lesz, és a befolyásolhatóság miatt, elhanyagolja érzelmileg és tettekben is az előző házasságból származó gyermekeit. A későbbiekben nagyobb gond, ha a gyermeket nevelő fél távolodik el a problémák vagy új kapcsolatok miatt. (Herczog Mária,2002)

6. Válási számok Magyarországon

A következőkben Földházi Erzsébet tanulmányára támaszkodom melyekben az alábbi számokat találjuk a válásokkal kapcsolatban. Magyarországon a válások 1945 után gyakoribbá váltak az 1945.évi rendelet miatt. 1952-től kezdődően 1980-as évekig a válások aránya nőtt majd hirtelen visszaesett a családjogi törvény módosítása okán. 1970-es évektől 2001-ig a házasságok 10-11,5 százaléka 5 éven belül kettészakadtak, a hosszabb idejű házasságok válása hirtelen növekedése következett. A 15, és 20 éven belüli felbontottaké 21-23 százalékról 30-34 százalékra nőtt. Az átlagos házasságkötési életkorral párhuzamosan nőtt a válási életkor, a különbség 3 év volt a felek között.

A válások kezdetben általában gyermektelen házastársak között történtek, majd az 1990-es évekre 75 százaléka gyermekes házasságok voltak, sőt 1990-es évek végére megnövekedett a három, vagy annál több gyermekes családoké. Mivel a házasságkötési életkor folyamatosan emelkedik, így a gyermektelen válások aránya is. Herczog Mária kutatása szerint évente 48110 házasságot kötnek, viszont egyre többen élnek együtt házasságkötés nélkül, a házasodási kedv folyamatosan csökken a válások évente szám szerint 24000 körül mozognak. A 2000-es években már a házasságok fele válással végződött, továbbá egyre kevesebben kötöttek házasságot. 2011-ben 36 ezer házasságkötés született melynek már több mint a fele válással végződött. A válások száma a vizsgált időszakban 2014-ben volt a legkevesebb, így több házasságkötés jött létre, mint válás.

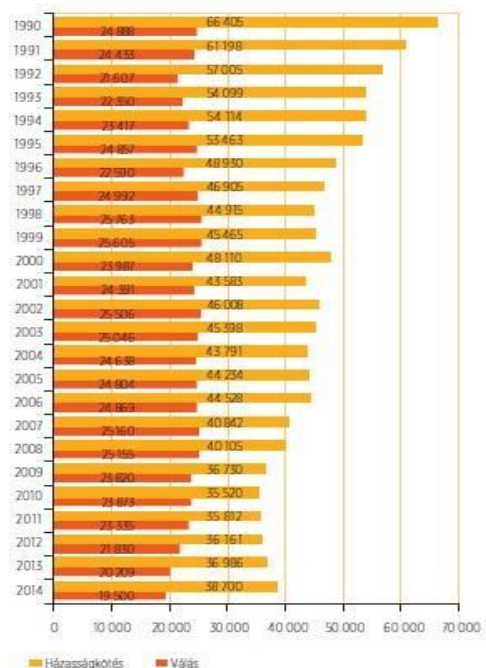
A kiskorúakat nevelő szülőket érintő válások száma a 90-es évek óta 67 százalékról 10 százalékot csökkent 2013-ra, melyből a két gyermeket nevelők egyötöd arányban voltak. A három vagy annál több gyermeket nevelők aránya 2004 óta 2013-ban volt a legalacsonyabb, 6 százalék.

Az első gyermeket vállalók életkora kitolódott, és az idősebb korban elválóknak a gyermekei már külön élnek, ezért a kiskorúakat nevelők és a gyermektelenek házaspárok válási aránya folyamatosan növekszik.

Az egész világon növekvő a válás tendenciája. Angliában a 16 éves gyerekek felének elváltak a szülei, Kínában többen szeretnének válni, mint ahányan összeházasodnak. Lengyelországban is megnövekedett a válások száma, a házasságok egyharmada válással ér véget annak ellenére, hogy szigorúan katolikus vallásra alapozott országról beszélhetünk.

A házasságok felbontása megszokottá vált, mégis a legfontosabb, hogy a gyermeke lelki világát kímélve történjen. A családok átalakulása olyan szintre jutott, amely morális pánikot idézett elő, mert ezek a változások a társadalom jelentős részének számára nyugtalanítóan hat, veszélyesnek érez.

1. ábra. A házasságkötések és a válások száma, 1990–2014

Forrás: KSH, Demográfiai évkönyvek, 2000–2013.

1. ábra : A válások és házasságkötések száma Magyarországon 1990 és 2014 között, Monostori Judit – Óri Péter – Spéder Zsolt, 2015: Demográfiai portré 2015

1. táblázat: A teljes válási arányszám Európa egyes országaiban

Ország	1990	1995	2000	2004-2005	2009-2010	2012-2013
Ausztria	0,33	0,38	0,43	0,46	0,43	0,40
Belgium	0,31	0,55	0,45	0,56 ^{a)}	0,62	NA
Bulgária	0,17	0,18	0,21	0,31	0,28	0,34
Ciprus	0,07	0,15	0,21	0,24	0,27	0,30
Csehország	0,38	0,38	0,41	0,49	0,5	0,45
Dánia	0,44	0,41	0,45	0,47	0,4	0,45
Egyesült Királyság	0,37	0,40	NA	0,44	NA	0,42 ^{f)}
Észtország	0,46	0,66	0,47	NA	0,41	0,45
Finnország	0,42	0,48	0,51	0,50	0,49	0,48
Franciaország	0,32	0,36	0,38	0,43 ^{c)}	0,45	NA
Görögország	0,12	0,15	NA	NA	0,20 ^{e)}	NA
Hollandia	0,30	0,36	0,38	0,35	0,35	0,43
Lengyelország	0,15	0,14	0,17	0,23	0,26	0,28
Lettország	0,44	0,35	0,34	0,36	0,56	0,54
Litvánia	NA	0,30	0,39	0,45	0,42	0,46
Luxemburg	0,36	0,33	0,47	0,49	0,5	NA
Magyarország	0,31	0,34	0,38	0,42	0,46	0,42
Németország	0,29	0,33	0,41	0,46	0,43	0,42
Norvégia	0,43	0,45	0,45	0,49	0,44	0,40
Olaszország	0,08	0,07	0,12 ^{b)}	NA	0,17	NA
Oroszország	0,40	0,50	NA	NA	NA	NA
Portugália	0,12	0,16	0,26	0,33	0,36 ^{d)}	0,43
Románia	0,19	0,20	0,19	0,21 ^{h)}	0,20	NA
Spanyolország	0,10	0,15	NA	0,31	0,47	0,51
Svédország	0,44	0,52	0,55	0,52	0,55	0,54
Szlovákia	NA	NA	0,27	0,33	0,39	0,37
Szlovénia	0,15	0,14	0,21	0,25	0,25 ^{g)}	0,31

Forrás: Eurostat; saját számítás; ^{a)} 2003-as adat; ^{b)} 2001-es adat; ^{c)} 2002-es adat; ^{d)} 2007-es adat; ^{e)} 2008-as adat; ^{f)} 2011-es adat.

2.ábra: Válási arányszámok Európa egyes országaiban

Monostori Judit – Őri Péter – Spéder Zsolt, 2015: Demográfiai portré 2015

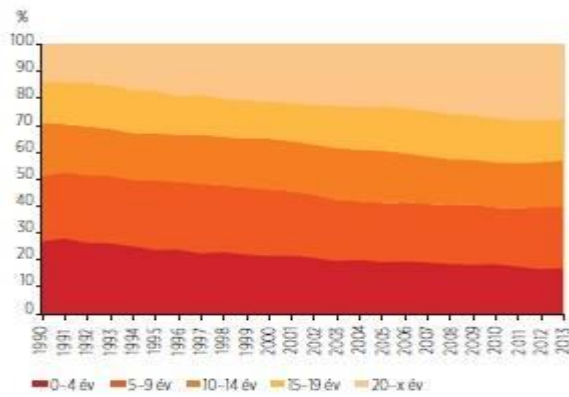
2. táblázat: A válások megoszlása a közös kiskorú gyermekek száma szerint, 1990–2013

	Nincs				1 gyermek				2 gyermek				3 vagy több gyermek			
	Nincs				1 gyermek				2 gyermek				3 vagy több gyermek			
1990	32,7	36,4	25,6	5,3												
1991	33,6	35,8	25,4	5,3												
1992	31,7	37,2	25,9	5,2												
1993	33,3	37,1	24,7	4,9												
1994	34,5	37,2	23,8	4,5												
1995	34,8	36,4	23,8	5,0												
1996	39,6	34,1	21,6	4,8												
1997	35,7	36,1	22,7	5,5												
1998	36,4	35,6	22,6	5,3												
1999	36,5	35,9	22,2	5,5												
2000	37,8	35,4	21,6	5,2												
2001	38,7	35,3	21,1	4,9												
2002	39,5	34,6	20,7	5,1												
2003	37,9	35,1	21,6	5,3												
2004	39,3	34,0	21,1	5,6												
2005	38,9	32,8	21,7	6,5												
2006	39,3	32,9	20,8	7,0												
2007	39,5	32,8	20,8	7,0												
2008	40,5	32,3	20,6	6,7												
2009	39,6	32,8	21,0	6,5												
2010	40,5	32,0	21,1	6,4												
2011	42,2	32,5	19,8	5,5												
2012	42,0	32,2	20,3	5,5												
2013	42,3	32,1	20,1	5,5												

Forrás: KSH, Demográfiai évkönyvek, 2000–2013.

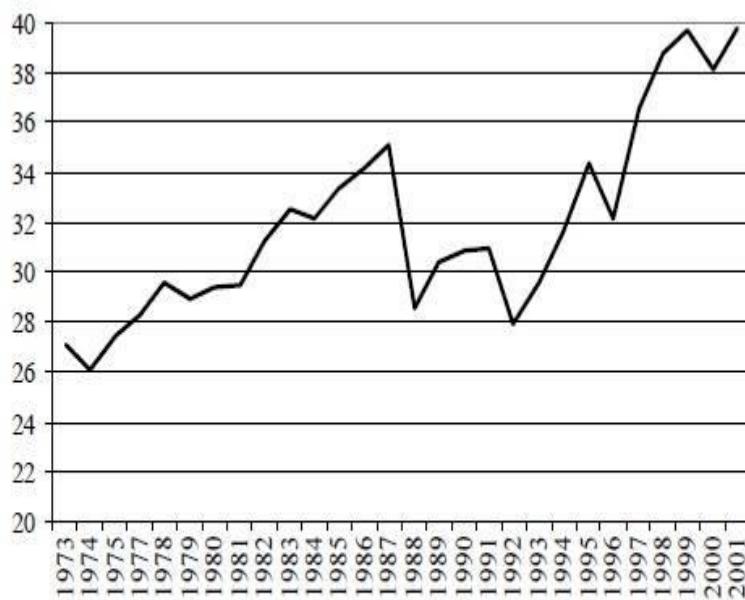
3.ábra: A válások megoszlása, közös kiskorú gyermekek száma szerint 1990-től 2013-ig Magyarországon, Monostori Judit – Őri Péter – Spéder Zsolt, 2015: Demográfiai portré 2015

5. ábra. Az adott évben felbontott házasságok tartam szerinti megoszlása, 1990–2013

Forrás: KSH, Demográfiai évkönyvek, 2000–2013.

4. A házasságok tartam szerinti megoszlása Magyarországon 1990-től 2013-ig, Monostori Judit – Óri Péter – Spéder Zsolt, 2015: Demográfiai portré 2015

I. Teljes válási arányszámok Magyarországon, 1973–2001
Total Divorce Rate in Hungary, 1973–2001

5. ábra: Teljes válási arányszámok Magyarországon 1973-tól 2001-ig, Az első házasság felbomlása – Eseménytörténeti elemzése (Földházi Erzsébet)

7. A válás szakaszai

Bizonyos esetekben nagyobb a valószínűség, hogy a felek elválhatnak. Vannak okok, ami lehet akár egyszerű konfliktusok sokasága, a különböző értékrend, vélemény, szokatlan viselkedés, vagy társadalmi szintkülönbség, melyeket a kezdeti időszakban nem éreznek. Kutatások bizonyítják, hogy az elvált szülők gyermekei gyakrabban válnak, hiszen a konfliktusokat kevésbé tudják kezelni mivel szüleik a könnyebb utat választották.

A kapcsolatokra az a legjellemzőbb, hogy csak az egyik fél változtatna a házassági kapcsolatán, melynek oka lehet harmadik személy megjelenése. Sokszor a partner nem vesz tudomást róla, esetlegesen nem is veszi észre, hogy a különélést tervezgeti a másik fél. Ha ez kiderül a másik számára súlyos krízist okozhat a hiszen hirtelen jött problémaként érzékeli, úgy érezheti elhallgattak előle valamit. A válás kezdeti szakasza a feleknek a különélésről kell dönteniük. A sértettség miatt a kiszolgáltatott fél gyakran dühében dönt a válás mellett. A válás több évig is elhúzódhat, a legkritikusabb rész mikor szembesülnek a tényekkel fizikailag a felek, és különköltöznek. Ha nem tehetik meg különélő viselkedéssel próbálnak élni. Az egyedül közös otthonban hagyott személy nagyobb eséllyel lesz levert, zaklatott állapotban, amit próbálnak ismerkedéssel javítani, de a gyász időszakot nem tudják lerövidíteni. Sokszor pszichoszomatikus betegségek követik a negatív érzelmi állapotot. A különélés lehetőséget ad újjáépíteni a házasságot vagy ellenkező esetben a békés válást is elősegíti. A bírósági bevonásra gyakran bosszúból kerül sor, vagy azért indul, hogy házastársukat megsürgessék, hiszen különbözően gondolkoznak a kapcsolatukról. A vagyonmegosztást és a gyermekelhelyezést személyes érdekek, és a másik életének akadályozása is vezérelheti.

Ha az egyik fél nem egyedül folytatja az életét a válás után, és a kezdeti szakaszban történt az elválása a magányos fél sokszor hasonlítja életét volt társáéhoz, akár versenghet is vele. A volt férj új partnere még inkább fokozhatja ezt az érzést, leginkább akkor, ha gyermekek is vannak a családban. Nagymértékű magabiztosságra van szükséges a helyzet elviseléséhez annak a félnek, akinél a gyermekeket elhelyezték. A válás 1. időszaka akkor zárulhat le, ha nem váltakoznak az események, így a felek indulatai is lecsökkennek, érzelmileg megnyugodhatnak. Miután lezajlott a jogi válás alkalmazkodniuk kell az új helyzethez. Leginkább a gyermekláthatások esetében kerülhetnek elő régi sérelmek, illetve, ha a volt házastársnak új gyermek születik. (Herczog Mária,2002)

A válást gyászfolyamathoz hasonlíthatjuk, hiszen veszteségélmény mely hosszú folyamat, mégis nehezebb mert a kötődés szakad csak meg. A gyermekek hosszú távú fejlődésére kevésbé hat rosszabbul az egyik szülő halála annak ellenére, hogy ez a legveszteségesebb esemény, ami egy gyermek életében történhet, vagy ha valamilyen más okból, például munkája miatt van az egyik szülő tartósan távol a családtól.

Első feladat az új időbeosztás, és fontos, hogy a szülők jól együtt tudjanak működni a gyermekek érdekében. Sokszor maradnak tünetei a krízisnek melyek alvászavart, pszichés problémákat válthatnak ki, így sajnos nem teljes a testi és lelki egyensúly, ami miatt a szülői biztonság gyengülhet.

Az egymás iránti bizalom, és bizalmatlanság a teljes társadalomra kiterjed, és hatással van az életminőségre. Paul Zak professzor vizsgálata alapján, ahol nagyobb a több bizalommal egymás felé fordulók aránya, ott többen kötnek üzletet, nő a jólét így gazdaságilag is jobban teljesít az ország. 1980-ban a skandináv országok közül Dániában volt megfigyelhető ez a jelenség, az emberek 76 százaléka megbízott egymásban. Franciaországban, Argentínában, Mexikóban, Dél-Afrikában a bizalom mértéke a húsz százalékot közelíti meg.

8. Egyszülős családok

Az 1980-as évektől megkezdődött a hagyományos családformák és a kapcsolatok átalakulása. A nők szerepe a legmeghatározóbb a családokban, leggyakrabban a válás után is az anyánál maradnak a gyerekek emiatt rajta múlik leginkább, hogy fog továbbra is működni a családi rendszer. fontos azonban a volt házastársak közti együttműködés. Az egyszülős családok több okból is kialakulhatnak. Ha a várandósság, vagy gyermekszületés közben az apa nem vállalja fel a gyermeket az édesanya egyedül maradhat. Az is előfordulhat, hogy az apa kötődik az anyához de már van másik családja. A születendő gyermeket a nevére veheti, anyagilag is segítheti, de ha érzelmileg a másik családhoz is kötődik őket választhatja. Hogyha idővel bekerül az új családba, gondokat okozhat a gyermekkel való kapcsolatban, mivel hiányzott gyermek életének kezdeti szakaszaiból. A tudatos sikeres karriert befutott, azonban idősebb korosztályban gyakori, hogy szándékosan egyedül szeretnének gyermeket nevelni a nők.

Egyszülős család létrejöhet válás és megözvegyülés során is. Sok esetben jogilag egy családnak minősülnek, de gyakorlatilag egyszülősnek tekinthetőek. Vitatható például, ha a párok egy háztartásban élnek gyerekeikkel de nem kötöttek házasságot sem, vagy ha a házastársak között nincs valójában kapcsolat, ezért a gyerekek nevelésé és támogatása csak az egyik félre hárul egyedül. Léteznek családok, amelyek látszólag teljesek, azonban az egyik szülő a munkájából kifolyólag nagyon ritkán tartózkodik otthon és alig vesz részt a családi életben. A csonka család elnevezést napjainkban váltotta fel az egyszülős, melynek már nincs negatív töltete. Sokáig rossz körülményeket, boldogtalanságot kötöttek az új családformához, de ma belátják, hogy a gyerekek ugyanolyan boldogságban és egészségben élhetnek.

Egyszülős családok típusai

Az egyszülős családoknál megkülönböztethetünk apa, illetve anya által egyedül nevelő családokat. Leggyakoribb, hogy a nők kezdeményezik a válást, mert nehezebben viselik, ha megromlik a házasság. A válások 10 százalékában helyezik el a gyermekeket az apánál, mivel a férfiak mindig hamarabb keresnek és találnak párt maguknak, az egyszülős családok többségében az anya a családfő. 2012-ben a népszámlálás alapján 13,4 százalékban nevelik egyedül gyermekeiket az apák. A párkeresési motiváció abban is rejlik, hogy az édesapa nehezebben birkózik meg egyedül a háztartási feladatokkal,

gyermeknei nevelésével, hiszen a házasság alatt az legtöbbször az anya oldotta meg a gondokat. Szembe kell nézni azzal a ténnyel, hogy a karrier mellett a gyermekükre több figyelmet kell szentelni. Kutatások alapján az apák nagyobb arányban vonják be a gyerekek édesanyját a nevelésben, mint fordított esetben. (Rosta Andrea- Ádám Szilvia,2014)

A gyerekeiket egyedül nevelő anyák élnek a legrosszabbul, általánosságban kevesebb jövedelemből gazdálkodhatnak, ennek oka az is lehet, ha az apák kevésbé támogatják őket anyagilag, ide tartozik a gyermektartásdíj fizetés is. (Földházi Erzsébet, 2015.) Kikapcsolódni sajnos nem sok idejük, és lehetőségük van, és előfordulhat, hogy anyagi támogatás céljából kezdenek kapcsolatot. Amelyik családban az apa halála miatt nevelik egyedül gyermekeiket az anyák, általában jó körülmények között saját lakásban élnek. A család az átlagosnál összetartóbb, mert a családi életben képzeletben is jelen van az apa.

Az egyszülős családok gondjai

Az egyszülős családok életében egyedi problémák merülhetnek fel, még akkor is ha az édesanya tudatosan vállal egyedül gyermeket. Akik tervezés nélkül maradtak pár nélkül veszteséggként is megélhetik, hogy megromlott a kapcsolatuk. A leggyakoribb a probléma az anyagiak terén fordul elő, vizsgálatok szerint a legtöbb egyedül nevelő anya a létminimum alatt és határán neveli gyermekeit. Ennek oka, hogy az is hogy a tartásdíj is a másik szülő bevételeinek csak egy része, vagy nem is fizet a másik fél. Ez a helyzet érzelmileg is megterhelő lehet az anya számára, hiszen úgy érezheti, hogy az apa elutasítja a gyermekeit, így több munkát kénytelen vállalni, ami lelkileg és fizikailag is megterhelő. A női-és férfimunkák beosztása is kihívást jelent, hiszen egy személynek kell két ember helyett feladatokat ellátni.

A nehézség csökken, ha van támogatói rendszer a környezetben nagyszülők, rokonok, vagy ha idősebbek a gyermekek. Az egyedülálló szülők szembesülhetnek a köztudatban élő negatív megítélésekkel, ami tovább fokozhatja a lelki terheket. A nevelés nehézségek fokozódnak mert egy szülőnek kell a gyermekről gondoskodni, megszervezni az időbeosztást amellett, hogy minden más tevékenység rá marad. Az elvált szülők gyermekei aggódhatnak egyedül maradt szülőjükért és különböző lelki problémájuk adódhat, amely az őt nevelő szülő pszichológiai készségén múlik hogyan kezeli. A sok feladat megoldása, és saját érzelmi gondjai közben fontos, hogy a szülő odafigyeljen gyermekei lelki problémáira. Az egyedül nevelő szülők elszigetelődhetnek a társadalomtól, depresszióba

eshetnek a hirtelen jött helyzet miatt, az önértékelésük lecsökkenhet, érezhetnek félelmet, agresszívvá válhatnak a kihívások miatt. A felmerülő problémák attól függenek, hogy mi okozta az egyszülős család kialakulását. Érezhetik úgy, hogy tönkre tették gyermekük életét ezért megóvják, amitől csak tudják, túletetik, nem korlátozzák, hogy ne kerüljenek konfliktusba. Negatívan hat a gyermekre, ha egyik szülő a volt házastársát a gyermek előtt szidja, és a tulajdonságait hozzá hasonlítja, vagy erősíti a gyermekben a reményt arra, hogy még újra egy család lehetnek. Konfliktusok adódhatnak a kapcsolattartás, és a gyermek felügyelete miatt, de ha felismerik, hogy csak átalakult, és hasonló szülői tulajdonságokkal rendelkeznek, a családi rendszert békésen tudják működtetni. (Rosta Andrea – Ádám Szilvia, 2014)

Egyszülős családok arányszámai

Statisztikák szerint az egyszülős családokban kevesebb gyermeket nevelnek. 18 évesnél fiatalabbak száma meghaladja az 60 százalékot az egy gyermeket nevelők között. A 25 év körüli gyermekek számánál nagy különbség van a két szülős és egyszülős családok között, mivel kutatások kimutatták, hogy tovább szüleikkel élnek, ahol a szülő egyedül van.

Az gyermekeiket egyedül nevelő szülők egyharmada legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik, emiatt kevesebb esélyük van elhelyezkedni a munkaerő piacon. A 2013-as felmérések alapján a jövedelmi szegények közé tartozók a teljes népesség 14 százalékát tették ki, melyből 34 százalék egyszülős család volt.

2011-ben a gyermekek 27 százalékát nevelte már egyedül az egyik szülője, amelyek közül 37 százalékban 18 évesnél fiatalabb gyermek nevelkedett. Az utóbbi évtizedekben jelentős emelkedés nem történt, utoljára 1980 és 1990 között 7 százalék növekedés figyelhető meg. (Monostori Judit, 2015)

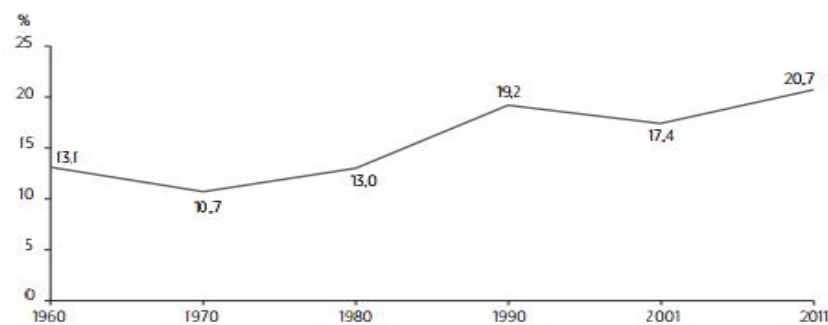
Míg Magyarországon az alacsony iskolai végzettségűek gyakrabban válnak egyszülős családdá, Nyugat-Európában leginkább a magasabb iskolai végzettségűek alkotnak egyszülős családokat. A gyermekkori tapasztalatok kihatással vannak a későbbi életre, hiszen a statisztikák kimutatták, hogy a magasabb végzettségű szülők gyermekei kisebb arányban váltak el.

1962-ben a Gallup-kutatásban résztvevő anyák 10 százaléka szeretett volna sajátjukhoz hasonló többségben hagyományos családi életet gyermekeiknek. A 2000-es évekre a

karrierépítés fontosságát erősítik lányaikban, viszont 2012-ben a felmérési eredmények alapján boldogabbak a házasságban élő, családot alapított nők.

MONOSTORI JUDIT

1. ábra: Az egyszülős családok aránya a 0–14 éves gyermeket nevelő családok körében (%)
Proportion of lone parent families in families with children aged 0–14 (%)

Forrás: KSH 2013: 71; Népszámlálási adatok.

6. ábra: Az egyszülős családok aránya 0-14 éves korú gyermekeket nevelő családok körében, Az egyszülős családdá válás az életútban és annak demográfiai meghatározói (Monostori Judit)

2. táblázat: A különböző háztartástípusokban élő szülők a háztartás munkaerőpiaci helyzete és a szülő iskolai végzettsége szerint (%)

Social characteristics (number of employed and educational level of mother) of one parent and two parent families (%)

Családtípus	Foglalkoztatottak száma a háztartásban			Az anyák iskolai végzettsége					össze- sen
	0	1	2+	össze- sen	ISCED ² 0-1	ISCED 2	ISCED 3-4	ISCED 5-8	
Gyermekeit partnerével nevelő szülők	9,5	33,6	56,9	100,0	20,9	24,0	32,9	22,3	100,0
Gyermekeit egyedül nevelő szülők	26,4	50,3	23,4	100,0	33,3	20,9	30,2	15,6	100,0
- egy 19 év alatti gyermekkel	28,5	65,7	5,7	100,0	13,5	25,0	38,0	23,5	100,0
- legalább két 19 év alatti gyermekkel	38,6	54,6	6,7	100,0	25,6	25,8	30,2	18,4	100,0
- legalább két gyermekkel, 19 év alattiak és felettiek is	19,1	46,8	34,1	100,0	30,5	25,5	30,2	13,9	100,0
- gyermek(ek)kel, akik 19-24 év közöttiek	13,9	44,2	41,9	100,0	19,1	23,6	37,5	19,8	100,0
- gyerekek(ek)kel, mind 24 év felettiek	26,7	44,4	28,9	100,0	52,9	14,0	23,7	9,4	100,0

Megjegyzések: (1) Az egyszülős családok közül a táblázat csak azoknak az adatait tartalmazza, ahol a gyermekeket az anyák nevelik; (2) Az iskolai végzettség szerinti szintek: ISCED 0-1: legfeljebb általános iskola; ISCED 2: szakmunkásképző, szakiskola; ISCED 3-4: érettség; ISCED 5-8: diploma.

Forrás: 2011. évi népszámlálás, 10%-os minta. A szerző saját számítása.

7. ábra: A szülők iskolai végzettsége és foglalkoztatottságuk, Az egyszülős családdá válás az életútban és annak demográfiai meghatározói (Monostori Judit)

9. Összefoglalás

A válás egyéni, társadalmi hatásai, következményei című szakdolgozatomban áttekintést nyújtottam a szétváláshoz vezető útról, a válás feldolgozásáról, illetve a családfelbomlás rövid történetiségét vázoltam. Ezt követően a szétváláshoz vezető út szakaszait különítettem el. Illusztráltam a válási arányszámokat Európa egyes országaiban és Magyarországon. Megállapítottam, hogy hazánkban majdnem a felére csökkent a házasságkötések száma az elmúlt 25 évben, ezek mellett pedig a válások száma az egyötödével csökkent. Ezen kívül arra a következtetésre jutottam, hogy több gyermek jelenléte a családban nagyobb kötőerőként lehet hatással. Szeretném kiemelni dolgozatom két legfontosabb részét, a családfelbomlás hatását a gyermekek személyiségének fejlődésére, illetve az egyszülős családmodellre. Azt állapítom meg, hogy a gyermekek egészséges lelki és szociális fejlődése nagymértékben pozitív kihatással van a társadalom egészére nézve. Írásomban következetesen az egyszülős elnevezést használtam, mivel a csonka család kitételt negatív előjelűnek tartom, előítéletességet feltételez.

A dolgozatom írása közben rengeteg nagyon fontos ismeretre tettem szert, melyeket a korábbi oldalakon rendszereztem. Mint a bevezetőmben is említettem, személyes tapasztalatok is inspiráltak a témaválasztásban. Amit gyermeki szemmel láthattam és megélhettem, mostanra elméleti ismeretekkel nagyfokúán kibővült. Jövőbeli szakmai célom szociális munkásként, hogy ezeket a tapasztalatokat és ismereteket felhasználjam, azért, hogy a hozzám forduló személyeknek segíthessek.

Irodalomjegyzék

Cziegler Orsolya, 2010: Egyedül nevelem. Saxum Kiadó Kft., Budapest

Földházi Erzsébet, 2008: Az első házasság felbomlása – Eseménytörténeti elemzés. In: Demográfia, 2008. 51. évf. 1. szám

Hajduska Marianna, 2008: Krízislélektan. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest

Herczog Mária, 2002: Együtt vagy külön, maradjunk együtt vagy váljunk el? KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó KFT, Budapest

Hernádi Miklós, 1989: Válni veszélyes! Családbomlás Magyarországon. Lap-és Könyvkiadó, Budapest

Monostori Judit, 2015: Az egyszülős családdá válás az életútban és annak demográfiai meghatározói. In: Demográfia, 2015. 58. évf. 1. szám

Monostori Judit – Őri Péter – Spéder Zsolt, 2015: Demográfiai portré 2015. KSH Népeségtudomány Intézet, Budapest

Philip Zimbardo - Nikita D. Coulombe: Nincs kapcsolat, hová lettek a férfiak? Libri, 2016

Pukánszky Béla, 2013: Bevezetés a nőnevelés történetébe. SZTE, Szeged

Ranschburg Jenő, 1994: Családi diszharmónia és a válás hatása a gyermek fejlődésére. In: Demográfia, 2008. 37. évf. 3-4. szám

Rosta Andrea - Ádám Szilvia, 2014: Női élethelyzetek. L'Harmattan Kiadó – Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest

Tóth Olga – Dupcsik Csaba, 2007: Változások az utóbbi ötven évben Magyarországon. In: Demográfia, 2007. 50. évf. 4. szám

Vajda Zsuzsanna - Kósa Éva, 2005: Neveléslélektan. Osiris Kiadó, Budapest

Summary

In my thesis I present the evolution of divorce from the beginning of Christianity to the present day in Europe and in the United States. I review the various stages of divorce and what lead to the break-up of families. You can see that the older the age of the spouses becomes, the harder it is to restart the lives and development of children also can act decisively sudden event. The process of the broken-home can be divided into six phases, however, if a deficit is caused by one of the parent's death occurs less problems of integration into society.